

Davlat Mullajonov

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"San'atshunoslik va madaniyatshunoslik" kafedrası
dotsenti, san'atshunoslik fanlari nomzodi
E-mail: mulladjanov59@gmail.com*

Shirin Umarqulova

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyati instituti
Madaniyatshunoslik mutaxassisligi magistranti
E-mail: sunnatilla8185@mail.ru*

SAODAT QOBULOVA IJODI VA O'ZBEK VOKAL MAKTABINING SHAKLLANISHI

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada Saodat Qobulovaning ijrochilik va pedagogik faoliyati o'zbek vokal maktabining shakllanishi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Xonandaning milliy an'analarni saqlagan holda akademik vokal uslubini rivojlantirishdagi o'rni, uning shogirdlar tayyorlashdagi faoliyati va milliy musiqiy merosni targ'ib etishdagi hissasi alohida ta'kidlanadi.*

***Kalit so'zlar:** Saodat Qobilova, milliy xonandalik, akademik vokal, o'zbek opera, lirik soprano, temp, tembr, konsert ijrochiligi, pedagogik faoliyat.*

THE CREATIVITY OF SAODAT QOBILOVA AND THE FORMATION OF THE UZBEK VOCAL SCHOOL

***Abstract.** This article analyzes the performance and pedagogical activities of Saodat Qobilova in the context of the development of the Uzbek vocal school. It highlights her role in shaping an academic vocal style while preserving national traditions, her contribution to the training of young performers, and her efforts in promoting the national musical heritage.*

***Keywords:** Saodat Qobilova, national vocal art, academic vocal style, Uzbek opera, lyric soprano, vocal technique, timbre, concert performance, pedagogy.*

O'zbekiston musiqa madaniyati o'zining boy an'analari, betakror ijrochilik maktabi va xalq ruhiyatini aks ettiruvchi ijodkorlari bilan dunyo miqyosida e'tirof

etilgan. Ana shunday zabardast san'atkorlardan biri, O'zbekiston xalq artisti, iste'dodli xonanda Saodat Qobulova bo'lib, uning ijodi milliy musiqa san'atining rivojlanishida alohida ahamiyat kasb etadi. Saodat Qobulova o'zining betakror ovozi, yuksak ijrochilik mahorati va xalq qo'shiqlariga bo'lgan chuqur mehr-muhabbati bilan tinglovchilar qalbidan mustahkam o'rin egallagan. Uning ijodiy merosi o'zbek vokal san'atining yuksalishiga munosib hissa qo'shgan.

Taniqli opera, milliy ashulachilik san'ati namoyandasi Saodat Qobulova 1925-yilda Marg'ilonda tug'ilgan. U 1954-yilda Moskvadagi O'zbek opera studiyasini, 1959-yilda Toshkent davlat konservatoriyasi (hozirgi O'zbekiston davlat konservatoriyasi)ni tugatgan. O'zbek musiqa merosi va milliy ashula san'atining asl namunalarini To'xtasin Jalilov, G'anijon Toshmatov va Jo'raxon Sultonov, Emmanuel Baroyev, Xolxo'ja To'xtasinovlardan o'rgangan bo'lsa, Moskvada Belyavskaya, Goldman kabi ustozlardan opera bo'yicha ta'lim oladi. S.Qobulova san'atdagi faoliyatini juda erta – 1939-yilda Marg'ilon kolxoz va sovxoz teatrida boshlagan. U 1940-1948-yillarda Muqimiy nomidagi teatrdan ishlab, S.Abdullaning "Tohir va Zuhra" musiqali dramasida Qamar, K.Yashinning "Nurxon" asarida Nurxon rollarini ijro etadi, konsert ijrochiligi bilan shug'ullanadi.

Saodat Qobulova ijodi o'zbek vokal san'ati rivojida muhim davrni belgilab berdi, desak xato bo'lmaydi. U milliy ashulachilik an'analarini Yevropa mumtoz vokal texnikalari bilan uyg'unlashtirgan holda o'ziga xos vokal uslubini yaratdi. Bu uslub nafaqat o'zbek opera xonandalari orasida yangi mezonlarni belgilashga xizmat qildi, balki milliy musiqa merosining xalqaro miqyosda tanilishida ham muhim rol o'ynadi. Xonandaning ovoz tembri go'zal, yorqin va jilodor bo'lib, u har bir ijrosida hissiyotlarni tinglovchilarga chuqur yetkazish imkoniyatiga ega edi. Alohida ta'kid joizki, xonandaning vokal texnikasidagi eng muhim jihat uning lirizm va koloratura unsurlarini mukammal uyg'unlashtira olishi bilan bog'liq. Masalan, "Dilorom" va "Oyxon" partiyalarini ijro etishda u ovozining yuqori tembrlarini silliq va tabiiy ravishda mohirona ijro etib, sahnadagi obrazning ichki

ruhiyatini chuqur ochib berishga muvaffaq bo'lgan. Bu esa nafaqat tomoshabinlarni maftun etgan, balki o'zbek vokal san'atining yangi shakllarini yaratishga ham turtki bo'lgan [1].

S.Qobulova ijodida sahnadagi obrazlar bilan vokal ijro orasidagi uyg'unlik eng muhim mezon hisoblanadi. Masalan, Huri (T.Sodiqov, B.Zeydman, Y.Rajabiy, D.Zokirov, "Zaynab va Omon"), va Sanobar (S.Boboyev, "Hamza"), rollarida xonanda sahna harakatlari, mimikasi va vokal ifodalarini birlashtirib, dramatik ta'sirchan obrazlarni yaratgan. Mazkur unsurlar tomoshabinlar uchun sahnadagi obrazning jonli va hayotiy ko'rinishini ta'minlagan. Shu bilan birga, har bir qahramon obrazini yaratishda S.Qobulova temp, ritm va frazirovkaga alohida e'tibor qaratgan, bu o'z navbatida operadagi musiqiy dramatismni yanada kuchaytirishga xizmat qilgan.

S.Qobulovanning repertuaridagi o'zbek opera partiyalarida milliy xonadalik ijrochilik unsurlarini mukammal aks ettiradi. Xususan, Jamila, Layli, (T.Sodiqov, R.Glier, "Layli va Majnun"), Zuhra (T.Jalilov, B.Brovsin, "Tohir va Zuhra") kabi rollarda xonanda o'zbek mumtoz ashulalaridagi bezak va nolalarni yuksak tarzda ishlatgan. Bu uslub orqali u milliy vokal an'analarni zamonaviy vokal ijrochilik texnikasi bilan uyg'unlashtirib, o'zbek opera xonandalari uchun yangi namunaviy vokal me'yorini yaratgan. Shu jihatdan qaraganda, S.Qobulovanning ijodi milliy musiqa merosini saqlab qolish va uni rivojlantirishga qaratilgan muhim yo'nalish sifatida baholanishi mumkin.

Shuni ham aytish kerakki, o'zbek mumtoz maqom va zamonaviy ashulalar S.Qobulova repertuaridan mustahkam o'rin olgan. U kuylagan va magnit tasmalariga tushirilgan "Bayot 1, 2, 3, 4, 5", "Talqini Bayot", "Saraxbori Oromijon", "Samarqand Ushshog'i", "Chapandozi Navo", "Dugoh", "Iroqi Buxoro", "Etmasmidim", "Bu ko'ngildir" kabi o'nlab ashulalar, o'zbek kompozitorlarining romanslari hech qachon o'z qadr-qimmatini yo'qotmaydi.

1969-yildan boshlab S.Qobulova Toshkent davlat konservatoriyasida o'zini pedagogik faoliyatiga bag'ishladi. Shogirdlari o'z ustozlarini jon-dildan sevar, u

bo'lsa ular bilan mashg'ulot o'tkazishdan zavq olardi. 1988–1997-yillarda u “Akademik vokal” kafedrasiga rahbarlik qilib, butun bir xonandalar avlodini tarbiyalab yetishtirdi. Bugungi kunda uning shogirdlari nafaqat O'zbekistonning, balki yaqin va uzoq xorijning yetakchi sahnalarida faoliyat ko'rsatmoqdalar. O'nlab vokalistlarni yetishtirgan bo'lib, hozirda ular milliy musiqa san'atimizning yetakchi vakillariga aylanishgan [2].

San'atkorning pedagogik metodikasi bugungi kunda ham o'zbek vokal maktabining asosiy qoidalaridan biri sifatida o'rganilmoqda. Uning shogirdlari milliy vokal an'analarini o'rganish bilan cheklanmagan, balki sahnadagi obrazlarni yaratish, vokal texnika va interpretatsiyasi bo'yicha yuqori malaka egasi bo'lgan. Shu jihatdan qaraganda, S.Qobulova o'zbek vokal pedagogikasining rivojlanishida poydevor yaratgan, yangi avlod xonandalarini tarbiyalash orqali milliy vokal san'ati rivojiga ulkan hissa qo'shgan.

Xonandaning xalqaro faoliyati ham alohida e'tiborlidir. U Jahon yoshlari festivalida (Moskva, 1957) laureat bo'lgan, shuningdek, Osiyo, Yevropa va Amerika mamlakatlariga gastrol qilgan. Bu faoliyat nafaqat uning shaxsiy ijodiy yuksalishini, balki o'zbek vokal san'ati va madaniyatining xalqaro tanilishidagi rolini ham ko'rsatadi. S.Qobulovanning ijodida shuningdek, dramaturgik tahlilning o'rni katta. U sahnadagi obrazlarni ijro etishda psixologik realizmni qo'llagan. Masalan, “Tohir va Zuhra” operasidagi Zuhra partiyasini ijro etishda xonanda sahnada obrazning ichki kechinmalarini ovozi orqali yetkazgan. Shu bilan birga, sahnadagi mimika, harakat va frazalarni ishlatishi, obrazning hissiy qiyofasini aniq ko'rsatishga yordam bergan. Shu bilan birga, u bu asarlarni sahna va konsert zalida ijro etib, musiqiy merosning nozik jihatlarini keng auditoriyaga yetkazgan. Bu esa uning konsert ijrochiligi milliy vokal merosini saqlash va rivojlantirishga qaratilganligining namunasidir. Shu bilan birga, sahnadagi mimik harakatlar va frazalarni ishlatishi, obrazning hissiy qiyofasini aniq ko'rsatishga yordam bergan. Bu iqtidorni Muxtor Ashrafiyning quyidagi so'zlari yaqqol tasdiqlaydi – “Uning ovozi orkestr bilan suhbatlasha olardi. U qo'shiq kuylamas, balki obrazni ovoz

bilan yaratadi" [3].

S.Qobulovning ijodi vokal texnikasi ham o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. U ovoz diapazonini kengaytirib, yuqori pardalarni nozik va tabiiy ravishda zabt etib, sahnadagi obrazning ichki dunyosini mukammal ifodalagan. Shu bilan birga, frazirovka, artikulyatsiya va dinamikani ijroda uyg'unlashtirib, musiqiy dramatismni kuchaytirishga erishgan. Bu esa uning ijodiy uslubini boshqa xonandalar orasida ajratib turadi va o'zbek vokal san'ati tarixida muhim mezon sifatida baholanadi [4].

Xonandaning ijodiy faoliyatida ijro etgan rollarining xilma-xilligi ham e'tiborga loyiq. U nafaqat milliy operalarda, balki jahon klassik operalarining bosh qahramonlari obrazini ham yuqori darajada ijro qilgan. Jumladan, Leyla (J.Bize, "Marvarid izlovchilar"), Violetta, Jilda (J.Verdi, "Traviata", "Rigoletto"), Madam Batterflyay (J.Puchchini, "Chio-Chio-san"), Rozina (J.Rossini "Sevilya sartaroshi"), Mimi (J.Puchchini, "Bogema") rollari xonandaning xalqaro repertuarini tashkil qilgan. Bu esa uning vokal san'atining nafaqat milliy, balki xalqaro meyor talablariga javob berishini ko'rsatadi.

Betakror ovoz sohibi, yuksak iqtidor egasi bo'lgan Saodat Qobulovning o'zbek san'ati rivojiga qo'shgan hissasi munosib e'tirof etildi. U "Do'stlik" (1998), "Buyuk xizmatlari uchun" (2001) ordenlari bilan mukofotlandi. Xonanda haqida "O'zbektelefilm" tomonidan "Saodat", "Saodat Qobulova kuylaydi" hujjatli filmlari yaratildi [5].

Saodat Qobulova o'zining yorqin ovozi, sahnadagi obrazlarni mukammal ijro etishi, konsert va pedagogik faoliyati bilan o'zbek vokal san'atida maktab yaratgan ustoz-san'atkor. U nafaqat o'zbek opera san'ati rivojiga, balki xalqaro miqyosda O'zbekiston madaniyatining tanilishiga ham xizmat qilgan ustoz san'atkordir. S.Qobulovning ijodi zamonaviy vokal pedagogikasi va milliy xonandalik merosini uyg'unlashtirgan holda o'zbek akademik vokal san'ati maktabini yaratgan benazir san'atkordir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umirova A. Saodat Qobulova: men dunyoda baxtli ayolman! // "Hurriyat" gazetasi 2007. Qarang: <https://ziyouz.uz/suhbatlar/saodat-obulova-men-dunyoda>
2. Гулзарова И. Саодат Кабулова. К юбилею легенды узбекской оперной сцены. <https://muz.uz/2025/12/15/saodat-kabulova-k-yubileyu-legendy-opernoj>
3. Shokirov O'., Abduqunduzov M. Milliy teatrimiz namoyandalari (Mo'jaz ijodiy chizgilar). – Toshkent: Toshkent islom universiteti nashriyoti, 2002. – 213 b. <https://muz.uz/2025/12/15/saodat-kabulova-k-yubileyu-legendy-opernoj>
4. Qobulova S. Tarjimai hol. <https://arboblar.uz/uzkr/people/kabulova-saodat>
5. Ashrafiy M. Xotiralar. – Toshkent: Yozuvchi, 1984, – 77 b.